

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
SPOR BİLİMLERİ DERGİSİ

Sivas Cumhuriyet University
JOURNAL OF SPORT SCIENCE

Gönderilme Tarihi (Received): 22.03.2021

Kabul Tarihi (Accepted): 13.04.2021

Zühal YURTSIZOĞLU¹

SPOR ENDÜSTRİSİNDE BİR KRİZİN ÖYKÜSÜ (COVID-19) *

ÖZ

2019 yılının sonunda Asya’da görülen ve 2020’nin ortalarında tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 küresel salgını, tüm sektörlerde hiç kimsenin tahmin ve hayal edemeyeceği değişikliklere neden olmuştur. Yaşam biçimleri, çalışma şekilleri, eğitim öğretim metotları ve alışverişler değişmiştir. Salgının; psikolojik, ekonomik ve sosyal anlamda yarattığı yıkımın etkilerini tüm dünya hep birlikte yaşamakta ve yaşamaya devam etmektedir. Ekonominin devasa sektörlerden biri olan spor sektörü, belki de en çok hasar alan sektörlerden biri olarak tarihe geçecektir. Bu nedenle, salgın gibi olağanüstü durumlardan, en az hasarla çıkılabilmesi için, spor sektörünün iç dinamiklerine uygun olan tedbirlerin alınmasına ve çözüm önerilerinin planlamasına ihtiyaç vardır. Bu çalışma küresel salgın döneminde spor endüstrisinde ortaya çıkan olayları derlemek, olağanüstü dönemlerde spor endüstrisinin içinde bulunduğu durumu analiz etmek ve sektöre yönelik çözüm önerileri sunmak amacıyla yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomi, Küresel salgın, Spor sektörü,

THE STORY OF A CRISIS IN THE SPORTS INDUSTRY (COVID-19)

ABSTRACT

The Covid 19 pandemic, which was seen in Asia at the end of 2019 and affected the whole world in mid-2020, caused changes in all sectors that no one could have predicted and imagined. Lifestyles, ways of working, education and learning methods and exchanges have changed. Pandemic has experienced and continues to experience the effects of the psychological, economic and social destruction at the whole world. Sports sector, one of the biggest sectors of the economy, will perhaps go down in history as one of the most damaged sectors. For this reason, in order to overcome extraordinary situations such as pandemics with the least damage, it is necessary to take measures and plan solution proposals in accordance with the internal dynamics of the sports sector. This study was carried out in order to review the events that occurred in the sports industry during the pandemic, to analyze the situation of the sports industry in extraordinary periods and to offer may out for the sector.

Keywords: Economy, Pandemic, Sports industry

GİRİŞ

Covid-19 salgının ilk günlerinden bu yana, virüsün yayılımını kontrol etmek için, Dünya Sağlık Örgütü, uluslararası sağlık otoriteleri ve ülkelerin ulusal sağlık idareleri, toplumsal yaşamı etkileyen kararlar almaya başlamışlardır. Türkiye’de ise maske, sosyal mesafe ve hayat eve sığar gibi ulusal politikalar ve kısmi kapanma tedbirleri ile küresel salgın kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Bu çok gerekli sağlık tedbirlerinden en çok etkilenen sektörlerden biri hiç şüphesiz spor sektörüdür. Uluslararası düzeyde sunulan spor organizasyonları ve hizmetleri direkt ve dolaylı olarak milyonlarca insanı ilgilendirmektedir. Getirilen kısıtlama ve tedbirlerle birlikte ulusal ve uluslararası spor organizasyonları ötelenmeye ve iptal edilmeye başlayınca, sektörün hizmet üretimi diyebileceğimiz bölümü neredeyse tamamen durmuştur. Mal üreten spor işletmeleri ise, spor hizmetlerinin durmasından dolayı üretimlerini kısmak, işçi sayılarını azaltmak, çalışma koşullarında kısıtlamalara gitmek zorunda kalmışlardır.

*Bu çalışma “International Symposium on Global Pandemics and Multidisciplinary Covid-19 Studies” Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Türkiye, yurtsiz@gmail.com

Spor endüstrisinin içinde, spor mal ve hizmetlerinin üretimi, dağıtımını, tüketilmesi; büyük ölçüde spor etkinlikleri gibi sosyal toplantılara ve spor organizasyonlarının faaliyetlerine bağlıdır (Babiak ve Wolfe, 2009; Kellison ve Mondello, 2012). Spor organizasyon ve etkinlikleri yapılırken bu hizmetlere talep az olursa, spor malına olan talep de azalır. Örneğin, spor hizmeti sunan yüzme havuzları ya da spor salonları kapatıldığında, buralardan hizmet alamayan tüketici, kullanacağı spor malzemesine ihtiyaç duymayacak ve spor malını talep etmeyecektir. Dolayısıyla spor ürünü üreten ve pazarlayan işletmeler de salgın kısıtlamalarından olumsuz anlamda zincirleme olarak etkilenmeye başlamıştır.

Ayrıca sektörde mal ve hizmet üretiminin durmasının yanı sıra, küresel salgın nedeniyle iptal edilen ligler, yarışmalar ve organizasyonlar, Türkiye ve tüm dünyada spor kulüpleri ve organizasyonların elde ettiği gelir akışlarını ciddi oranda azaltmıştır. Çünkü en önemli spor gelirleri olan, yayın, Tv hakları, sponsorluk, reklam gelirleri, maç günü bilet satışları ve konaklamadan kazanılan gelirler; spor organizasyonlarının ertelenmesi ya da iptal edilmesiyle azalmaya başlamıştır.

Salgın Döneminde Spor Sektöründeki Tedbir ve Kısıtlamalar

Sektörde iptal edilen, ertelenen veya başka bir ülkede yapılması planlanan organizasyonları, kronolojik olarak sıralamak, sektördeki ekonomik ve sosyal kaybın büyüklüğü hakkında bilgi verecektir (aşağıdaki bilgiler, gazeteler ve ilgili ülke kurumlarının basın açıklamalarından derlenmiştir).

Salgının başlamasıyla birlikte sektördeki ilk iptal Çin'de gerçekleşmiştir. 2020 Dünya Salon Atletizm Şampiyonası ertelenmiştir. Devam eden süreçte, Erkekler Alp Disiplini Dünya Kupası, Formula E'grand prix'i, Formula 1'in, Çin Grand Prix'i belirsiz bir tarihe ötelenmiştir. Çin'de başlayan, sektöre özgü yasaklar salgının yayılmasıyla birlikte diğer ülkelere de yayılmış, Roma'da yapılacak olan Formula E'nin Grand Prix'i, Slovenya ve İtalya da Erkekler Alp Disiplini Dünya Kupası, İsveç ve İtalya'da Kadınlar Alp Disiplini Dünya Kupası iptal edilmiştir. Uzayan salgın nedeniyle, çeşitli önlemlerle, ertelenen bazı spor müsabaka ve organizasyonlarının seyircisiz yapılması kararları açıklanmaya başlamıştır. Bu kez organizasyonlar yapılmaya başlanmış, fakat sporu tüketen milyonlarca taraftar saha ve salonların dışında bırakılmıştır. Bu durum, taraftarlık ile birlikte, spordan faydalanma ve sporu tüketme alışkanlıklarında ciddi değişikliklere neden olmuştur. Sporun birleştirici, kaynaştırıcı, barışçıl ve sosyal ortam yaratan yapısı belki de yüzyıllardır ilk defa değişmiştir. Artık taraftarın, izleyicinin ve spor tüketicisinin fiziksel olarak bulunamadığı organizasyonlar yapılmaya başlanmıştır. 2020 Formula 1 sezonunun, ikinci Bahreyn Grand Prix'inin seyircisiz yapılacağı açıklanmış, Formula 1 yarışları tarihinde ilk defa seyircisiz olarak başlamıştır. İtalya'da Serie A dahil olmak üzere tüm spor organizasyonları durdurulmuş, Fransa ve İspanya, tüm lig maçlarının seyircisiz oynanacağını açıklamış, NBA yönetimi sezonu durdurmuş, İngiltere'de Premier Lig dahil tüm maçların seyircisiz oynanacağı, kafe, pub gibi toplanılan yerlerde maç yayınlarının yasaklandığı açıklanmıştır. FIBA'nın tüm basketbol organizasyonları, EuroLeague ve Eurocup maçlarının tümü durdurulmuştur. ABD'de beysbol, buz hokeyi ve futbol ertelenmiş, Portekiz'de, tüm futbol organizasyonları askıya alınmış, Hollanda liglere ara verdiğini açıklamıştır. FIFA, kulüplerin milli takımlara oyuncu gönderme zorunluluğunu

kaldırılmış ve milli maçların ertelenmesi tavsiyesinde bulunmuştur. İtalya Bisiklet Turu ertelenmiş, UEFA, Şampiyonlar Ligi ve Avrupa Ligi maçlarını ve 2020 Avrupa Futbol Şampiyonası'nı, 2020 Şampiyonluk Ligi kış mevsimini, süresiz olarak ertelendiğini ilan etmiştir. Dünyanın en büyük spor organizasyonu olarak bilinen olimpiyatlar da salgından nasibini almıştır. Olimpiyat ateşi tarihinde ilk defa yakılmamış, IOC, 2020 Yaz Olimpiyatları'nın ertelendiğini açıklamış, Dünya Atletizm Şampiyonası ve 2021 Avrupa Basketbol Şampiyonası ertelenmiştir. 1877'den beri düzenlenen, sadece I. Dünya Savaşı ve 2. Dünya Savaşı sırasında iptal edilen Wimbledon Tenis Turnuvası ertelenmiş, UEFA finansal fair play kurallarını bir sezonluğuna askıya aldığını duyurmuştur.

Türkiye'de ise, ilk kapanma kararıyla beraber spor organizasyonları iptal edilmeye ve spor hizmeti sunan işletmeler, spor salonları, stadyumlar ve tüm spor tesisleri, halkın kullanımına kapatılmaya başlanmıştır. İlerleyen zamanda tüm spor organizasyonlarının seyircisiz oynanacağı açıklanmış, 2020 Mart ortasında bütün futbol, basketbol, voleybol ve hentbol ligleri ötelenmiştir. Devam eden salgınla birlikte Türkiye Futbol Federasyonu yaptığı açıklamada, ligin 2021 Haziran ayı başında (en erken tarih) başlayabileceğini, durumun mayıs ayının ilk haftasında Yönetim Kurulu tarafından yeniden değerlendirileceğini açıklamış, Türkiye futbol, basketbol ve voleybol ligleri iptal edilmiştir. Ligler iptal edilince bu liglerde küme düşme olmamıştır. Atletizm, jimnastik Güreş, halter, judo gibi tüm branşlarda, yurt içi ve yurt dışı organizasyonlar durdurulmuş, yurt dışında kampta bulunan milli sporcular acil çağrı ve önlemlerle Türkiye'ye getirilmiştir.

Sektördeki Ekonomik Kayıplar

Uluslararası ve ulusal düzeydeki spor organizasyonların iptal edilmesi ya da ertelenmesinden milyonlarca insan etkilenmiştir. Öncelikle sporun aktif katılımcısı olan sporcular, antrenörler, kulüpler; sporun pasif katılımcısı konumunda olan taraftarlar, izleyiciler; spor hizmeti sunan fitness salonları, spor salonları, yüzme havuzları gibi tüm spor işletmeleri, bu işletmelerden faydalanan halk; sportif ürün üreten, tedarik eden, dağıtımını yapan tüm spor işletmeleri, salgında büyük yaralar almıştır. Sektörde tüm spor alanlarının ve işyerlerinin kapatılmasından dolayı, işten ayrılan ya da işten çıkarılan spor sektörü çalışanları, ekonomik ve sosyal anlamda zor günler yaşamışlardır.

2019 yılı itibariyle Spor endüstrisinin toplam değerinin 614 milyar dolara ulaştığı tahmin edilmektedir (Business Wire, 2020). Resmi olmayan rakamlara göre 2020 yılında endüstrinin büyüklüğünün 1 trilyon dolar olacağı tahmin ediliyordu. Business Wire'a göre, bu toplam büyüklüğün içinde Spor etkinlikleri (yani biletler ve sponsorluklar), medya gibi genel pazar, TV hakları ve spor organizasyonları yer almaktadır. Fakat küresel salgın nedeniyle bu gelirlerin büyük bölümü elde edilememiştir. Bu durum sektörde ekonomik anlamda büyük kayıplara neden olmuş, dünya genelinde milyonlarca insanı istihdam eden spor endüstrisinde işsizlik ve işten çıkarmalar yaşanmıştır.

EURO 2020'den elde edilmesi beklenen gelir yaklaşık 2 milyar Euro civarındadır. Fakat alınan erteleme kararıyla birlikte, sponsorluk ve yayın gelirlerinden elde edilmesi beklenen bu gelir tamamen yok olmuştur. Ayrıca, UEFA gelirlerin, ülke federasyonları ile

paylaşılan bölümü salgın nedeniyle paylaşılammış, dolayısıyla kulüpler bu gelirlerden mahrum kalmıştır (Türkmen ve Özsarı, 2020).

Dünya futbolunun en tepesindeki liglerde (İspanya La liga, İngiltere Premier lig, Brezilya Seria A gibi) toplam ekonomik kaybın 4 milyar Euro'yu geçtiği tahmin edilmektedir. Lig bazında en büyük kaybın ise, 1 milyar 250 milyon Euro'luk kayıpla İngiltere Premier Lig'de olduğu düşünülmektedir. Türkiye'de Süper lig kulüplerinin kayıplarının 1,5 Milyar TL'yi bulduğu tahmin edilmektedir. Sadece bu tutar bile ülke futbolumuzun toplam gelirlerinin %35'ine yakın bir orandır (Renklibay, 2020).

ABD'de Nisan 2020'de yapılan açıklamalara göre salgınla birlikte spor endüstrisinde yaklaşık 12 milyar dolarlık zarar olduğu belirlenmiştir. Farklı branşlarda, önemli lig organizasyonlarına sahip olan ABD'de profesyonel sporlardaki kaybın 5,5 milyar, Kolej sporlarındaki kaybın 3,9 milyar ve spor turizmindeki kaybın 2,4 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir. Liglerin tamamen iptali durumunda, sadece TV gelirinde yaşanacak kaybın 11,5 milyar, kolej futbolu TV gelirinde yaşanacak kaybın ise 4 milyar dolar olduğu belirlenmiştir (Dinçer, 2020).

Salgının sektörde yarattığı diğer önemli etki futbolcuların değerlerindeki (bonservis değeri) kayıplardır. Futbolcu değer düşüşü oyuncunun yaşı, performansı, kariyeri gibi değişkenlerden etkilenerek belirlenir. Tüm bunlardan bağımsız olarak salgın döneminde, futbolcuların değerinde yaklaşık %30'luk kayıplar meydana gelmiştir. Kulüp değerlerinde de ciddi kayıplar yaşanmıştır. Bu bağlamda dünyada en çok değer kaybeden kulüp %38'lik gerileme ile Marsilya olmuştur. İkinci olarak İnter %35,7 ve Helas Verona %34,3 lük değer kaybıyla üçüncü takım olmuştur (www.sporx.com, www.sabah.com.tr). Bu değer kayıpları, kulüpler için ekonomik olarak yıkıcı ve telafi edilemez durumlar olarak spor dünyasının tarihine geçmiştir. Aynı zamanda kulüplerde yaşanan bu gelir kayıpları direkt sporcuları da etkilemiş ve özellikle futbolcu gelirlerinde büyük düşüşler yaşanmıştır.

Antrenöründen güvenlik görevlisine, kondisyonerinden bilet satıcısına, hakeminden yer göstericisine kadar, milyonlarca insanı istihdam eden sektörde, kulüp yada sporcu değerlerindeki bu kayıpların etkisinin, tahmin edilenden daha büyük olduğunu unutmamak gerekir.

Spor endüstrisinin girişimci bir ruha sahip olduğu kabul edilmesine rağmen, küresel salgında ne yapılması gerektiği konusunda sektör şaşkınlık ve huzursuzluk içinde kalmıştır (Alon ve diğerleri, 2020; Kraus ve diğerleri, 2020). Oysa salgının spor endüstrisinde yarattığı ekonomik ve toplumsal krizi, daha az hasarla atlatmak belki de mümkündür.

Sektöre Yönelik Olası Senaryolar ve Çözüm Önerileri

Salgının hafiflemesiyle birlikte, tüm dünyada kısıtlı ve olağanüstü tedbirlerle, organizasyon ve müsabakalar yapılmaya başlanmıştır. Salgın sönümlenene kadar bu tedbirlerin zaman zaman artıp azalarak, virüs yaygınlığına göre devam edeceği biliniyor. Şunu unutmamak gerekir: Bu pandemi tüm insanlara, virüsler ve salgınların hayatımızda hep var olabileceğini göstermiştir. Bu nedenle kamu sağlığını ve kişisel sağlığı tehdit etmeyecek şekilde, açık stadyumlar, kontrollü ve sınırlı bir şekilde taraftar ve izleyiciye

açılmalıdır. Stadyumlar, oyun alanları, saha ve salonlar, sporcu ve taraftar için sosyalleşmenin ve dostluğun adresi olmaya devam etmelidir. Minimum seyirci ve geniş önlemlerle dahi olsa özellikle, açık spor alanları halkın kullanımına ivedi tedbirlerle tekrar kazandırılmalıdır.

Sporcular, antrenörler ve kamu için, sahalara geri dönülebilecek tedbirli uygulamalara ihtiyaç vardır. Müsabakalar yapılar hale getirilmeli, antrenmanlar açık ve yeşil alanlara taşınmalıdır.

Spor organizasyonları bağlamında, olimpiyatlar başta olmak üzere, alınacak tedbirlerle olimpiyat ateşi yanmaya devam edecektir. Her organizasyon çeşidine göre, yarışma ve müsabakaya özel, bölgesel, ulusal ve uluslararası tedbirlerle, Olimpiyat, Dünya ve Avrupa müsabakalarında milyonlarca izleyici ve yüzbinlerce sporcu, yüzlerce yıllık coşku, barış, kardeşlik ve fair-play ruhuyla sahalara tekrar inebilmelidir. Bölgeye ve spor branşına özgü tedbirlerle ligler, dünya kupaları, uluslararası karşılaşmalar ve ulusal karşılaşmalar aynı coşku ile devamını sürdürebilmelidir.

Tüm bu iyi niyet beklenti ve olası senaryoların yanında atlanmaması gereken önemli bir konu daha vardır. Antrenmanlar, spor eğitimleri, uygulamalar, fitness, vücut geliştirme, boks gibi; spor işletmelerinde yapılan birçok etkinlik internet ortamına taşınmıştır. İnsanlar evlerinde ekran karşısında günlük antrenmanlarını, sporlarını yapmaya, katılımcı ve izleyici olarak, internet ortamında sporun içinde olmaya başlamışlardır. Bu durum, pandemi sonrasında da bir alışkanlık haline gelebilir. Amatör düzeyde spor etkinliklerini yapan bireyler için ev ortamında ekran ve bilgisayar karşısında spor etkinliğine katılmak büyük bir kolaylık olarak düşünülebilir. Şu an bir zorunluluktan dolayı çok talep edilen bu durum, sporun genel ruhuyla örtüşmese de, bu tüketim tarzı bir müddet sonra kalıcı bir tüketim alışkanlığına dönüşebilir.

SONUÇ

Olası senaryolar her ne olursa olsun spor endüstrisi, sporcusu, taraftarı organizasyonu ve olimpik ruhu ile yaşamın tam ortasında olmaya devam edecektir. Belki de dönüşümler kaçınılmazdı. Küresel salgın bu dönüşümleri hızlandırdı. Süreci, sektörün en az hasar alacağı şekilde yönlendirmek ve olağanüstü durumları daha iyi değerlendirebilmek için, spor otoriteleri ve devletlerin kriz eylem planlarına ihtiyacı vardır. Bu planların varlığı, belirsizlikleri biraz da olsa hafifletip, krizleri daha az hasarla atlatılabilir hale getirebilir. Hükümetler devreye girip, ek ödemeler, vergi düzenlemeleri, teşvik paketleri yoluyla, spor işletmelerine mali yardım sağlayarak, spor işletmelerinin belirsizlikle başa çıkmasına yardımcı olabilir. Sosyal devlet olarak sektörde istihdam yaratacak ve kamunun faydalanabileceği sosyal ve spor tesisleri yatırımlarına ağırlık verilebilir. Belki de en değerli çözüm, yeni şehir planlamaları ile gerçekleşecektir. Daha büyük, açık ve yeşil alanlarda sportif etkinliklerin rahatça yapabileceği, spor, yürüyüş, bisiklet parkurları, rekreasyon ve antrenman alanlarının yeni şehir planlamalarına eklenmesine acilen ihtiyaç vardır. Ayrıca İnternet aracılığıyla antrenman spor etkinlikleri ve spor organizasyonlarının içeriği zenginleştirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Alon, I., Farrell, M. and Li, S. (2020). "Regime Type and COVID-19 Response", *FIIB Business Review*, pp. 1-9, doi: 10.1177/2319714520928884.
- Babiak, K., Wolfe, R. (2009). Determinants Of Corporate Social Responsibility In Professional Sport: Internal And External Factors. *Journal of Sport Management*, 23(6), 717-742.
- Business Wire, (2020). Business Wire. Sports publishing - \$614 billion global market opportunities and strategies. Retrieved from <https://www.businesswire.com/news/home/20190514005472/en/Sports--614-Billion-Global-Market-Opportunities>.
- Diğer, O. (2020). Milliyet gazetesi. <https://www.milliyet.com.tr/skorer/agir-fatura-12-milyar-dolar-6204123>
- Kellison, T. B., Mondello, M. J. (2012). Organizational perception management in sport: The use of corporate pro-environmental behavior for desired facility referenda outcomes. *Sport Management Review*, 15(4), 500-512.
- Kraus, S., Clauss, T., Breier, M., Gast, J., Zardini, A. and Tiberius, V. (2020), "The economics of COVID19: initial empirical evidence on how family firms in five European countries cope with the corona crisis", *International Journal of Entrepreneurial Behavior and Research*, doi: 10.1108/IJEER-04-2020-0214.
- Renklibay S. (2020). TRT Spor, <https://www.trtspor.com.tr/haber/detay/koronavirus-spor-ekonomisini-nereye-goturuyor-218280.html>
- Türkmen, M., Özşarı, A. (2020). Covid-19 salgını ve spor sektörüne etkileri. *International Journal of Sport Culture and Science*, 8(2), 55-67.
- <https://www.yalispor.com.tr/blog/pandemi-donemi-ertelenen-spor-olaylari>.
- <https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/turk-sporunun-corona-virus-ile-mucadelesi-suruyor-41475579>
- <https://www.trtspor.com.tr/haber/detay/yeni-normal-ve-2021-spor-yili-223865.html> seçkin renklibay
- <https://www.sporx.com/futbol/>
- <https://www.sabah.com.tr/spor/futbol/2020/04/01/futbol-ekonomisine-corona-virusunden-agir-zarar>
- <https://www.ntvspor.net/foto-galeri/2020-de-salginin-spora-getirdikleri-5fecc04f37b14c69bc33c584/14>